

Digitalizirana zagrebačka baština

Vikica Semenski

Digitalizacija građe iz zaštićenih zbirki Gradske knjižnice započela je 2007. godine programom Osvijetlimo dio svoga nasljeđa: Zagreb na pragu modernoga doba u okviru projekta Hrvatska kulturna baština koji je pokrenulo Ministarstva kulture i medija (tada Ministarstvo kulture). Program je realiziran 2008. godine u suradnji s IT tvrtkama ArhivPRO i VIVA info, a nastavljen je pod nazivom Digitalizirana zagrebačka baština.

Svrha digitalizacije je prezentacija i vrednovanja kulturne baštine grada Zagreba, omogućavanje pristupa građi širokom krugu korisnika uz zaštitu izvornih primjeraka te ujedno predstavljanje javnosti vrijednog fonda Gradske knjižnice koji je inače dostupan samo u prostorima knjižnice.

Program digitalizacije odnosi se na oko 10.000 jedinica stare, vrijedne i rijetke građe Croatice pohranjene u zaštićenim zbirka Gradske knjižnice (Zagrabiensia, Zbirka rijetkih knjiga i rukopisa (Rara), fond stare građe iz zbirke Čitaonice novina i časopisa, te zaštićeni fondovi Glazbenog odjela i Hrvatskog centra za dječju knjigu). Uz 10 obljetnicu provedbe, u projekt digitalizacije uključena je 2017. godine i zvučna arhiva tribine Književni petak koja se čuva u Knjižnici Božidara Adžije.

Kako zbog financijskih i tehničkih ograničenja nije moguće provesti sustavnu digitalizaciju ove građe, svake godine digitalizira se dio građe u skladu s odobrenim sredstvima. Obilježavanje obljetnica vezanih uz značajne osobe i događaje iskorišteno je kao svojevrsno pomagalo u radu i dodatni kriterij pri konačnom izboru građe, ali i kao poticaj za provedbu manjih projekata, oblikovanje posebnih tematskih cjelina, te postavljanje virtualnih i fizičkih izložbi. Uz obljetnice, dodatni kriterij predstavljaju i autorska prava, jer se za digitalizaciju odabire građa za koju su autorska prava istekla, a samo iznimno građa zaštićena autorskim pravom, naravno, uz pristanak vlasnika autorskih prava.

Sva digitalizirana građa objavljena je na portalu Digitalne zbirke Knjižnica grada Zagreba.

Dio digitalizirane građe uključen je 2014. godine na Europeanu, posredstvom agregatora Ministarstva kulture. Od 2016. godine dio građe agregira se u okviru platforme Indigo na portal Znameniti.hr, koji su zajedno pokrenule Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Državni arhiv u Varaždinu i Knjižnica grada Zagreba. Kako bi se dodatno potaknuo interes korisnika za ovu građu, 2021. godine na portalu je pokrenut blog koji donosi raznovrsne informacije o djelima i autorima otkrivene tijekom procesa digitalizacije.

U prosincu 2022. Knjižnice grada Zagreba obilježile su 15. obljetnicu provedbe digitalizacije održavanjem stručnog skupa „15 godina projekta Digitalizirana zagrebačka baština: 2007. – 2022“.

U proteklih 15 godine digitalizirano je i na portalu objavljeno 880 jedinica građe, ukupno oko 80.000 stranica, 20.000 minuta (341 knjige, 25 časopisa, 4 rukopisa, 67 jedinica sitnog tiska, 1 grafička mapa, 59 jedinica notne građe, 3 gramofonske ploče, 2 nacrt građa Zagreba, 146 jedinica grafičke građe, te 210 zvučnih zapisa tribine Književni petak iz arhive Knjižnice Božidara Adžije), odnosno 4 TB podataka u formatima TIFF, JPG, WAV, MP3. Građa je okupljena u 9 zbirki i 28 tematskih cjelina, a samo tijekom 2022. portal je imao više od 500.000 pregleda.

Pristup građi omogućen je pretraživanjem podataka (autor, naslov, nakladnik, godina, jezik...) ili punog teksta, te dodatni odabir rezultata pretraživanja kroz fasete (vrsta građe, zbirka, tematska cjelina, nakladnik, jezik, godina, pismo, prava...). Za pregledavanje građe koristi se IIIF preglednik koji omogućuje povećanje, rotiranje i filtriranje slike.

Rudolf Mosinger. Pozdrav iz Zagreba, 1906.
Pogled na Stolnu crkvu i Nadbiskupski dvor

Digitaliziranoj građi moguće je pristupiti i kroz katalog Knjižnica grada Zagreba putem poveznice u kataložnom zapisu svake digitalizirane jedinice.

Projekt Digitalizirana zagrebačka baština tema je stručnih skupova, stručnih i znanstvenih radova, a digitalizirana građa koristi se i u suradnji s drugim ustanovama kroz stručne i znanstvene radove, elaborate, virtualne izložbe (Galerija Klovićevi dvori „Ars et virtus: Hrvatska – Mađarska. 800 godina zajedničke kulturne baštine“, HAZU „Sjat će ti ime za velike čine“ i dr.).

Među digitaliziranom građom valja istaknuti izdanja prvih zagrebačkih tiskara, dio rukopisa Šenoina romana Kletva i zbirku rukopisa Dragutina Domjanića, nacрте grada Zagreba iz 1878. i 1898., fotografije Ivana Standla, zbirku fotografija o izgradnji zgrade Hrvatskog narodnog kazališta, grafičku mapu Stari Zagreb Miljenka Gjurića. Najposjećeniji naslovi na portalu su Čudnovate zgode šegrta Hlapića Ivane Brlić-Mažuranić, Hartmanov sveobći popis stanova sa potpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba, Juran i Sofia ili Turci kod Siska Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Južno-slovjenske narodne popievke Franje Kuhača, Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880. Josipa Torbara, Nacrt grada Zagreba 1878, Zagreb i okolica Adolfa Hudovskog, Izabrane pjesme Petra Preradovića, Izabrane pjesme Augusta Šenoa, Mala zvernica za zabavu i pouku mladeži.

Šišmiš. Zagreb, 1915-1917

Zbirka Zagrabiensia, zavičajna zbirka grada Zagreba, okuplja bogat fond raznovrsne građe te je uz zbirku Rara temelj projekta digitalizacije. Knjižni fond čini oko 14.100 jedinica, među kojima je oko 1.100 starih vrijednih knjiga koje je potrebno digitalizirati, osobito one primjerke koji zbog posebnog uveza, posvete, ex librisa, pečata ili rukopisne bilješke na marginama, predstavljaju svojevrsne unikate. U Zbirci je oko 2.500 razglednica i fotografija starog Zagreba, 300 portretnih fotografija iz zagrebačkih fotoateliera 19. i iz prve polovice 20. stoljeća, 50 povelja, 2.000 jedinica raznovrsnog sitnog tiska, te druge građe koja je važan svjedok vremena. Tijekom dosadašnje provedbe projekta iz Zbirke je digitalizirano 110 knjiga koje su na portalu okupljene u više tematskih cjelina, zatim raznovrsna grafička građa: 8 foto albuma, 60 fotografija o izgradnji Hrvatskog narodnog kazališta, 70 razglednica, 43 portretne fotografije, 18 povelja, te 2 nacrti Zagreba), 2 rukopisa i 30 jedinica sitnog tiska.

Digitalizacija građe iz zbirke Rara usmjerena je na cjelokupan fond, odnosno 3.900 knjiga i 474 rukopisa, uz izuzetak onih jedinica koje su digitalizirane u okviru projekata drugih baštinskih ustanova. Tijekom 15 godina provedbe projekta iz zbirke su digitalizirane 74 jedinice građe, a na portal su, s građom iz zbirke

Zagrabiensia, okupljene kroz tematske cjeline Ilirci, Izdanja zagrebačkih tiskara 17. i 18. stoljeća te Iz opusa Dragutina Domjanića.

Zaštićeni fond Glazbenog odjela u Digitaliziranoj zagrebačkoj baštini zastupljen je s 3 gramofonske ploče i 59 jedinica notne građe. Glazbena građa na portalu objedinjena je kroz zbirke Notni zapisi i Zvučni zapisi i tematske cjeline Iz opusa Franje Serafina Vilhara-Kalskog i Iz opusa fra Bernardina Sokola. Posebnu pomoć korisnicima u pretraživanju digitalne glazbene zbirke pružaju analitički zapisi izrađeni za svaki napjev što ga pojedina jedinica sadrži. Valja istaknuti najpregledavaniju jedinicu notne građe, Kuhačeve Južno-slovenske narodne popievke, zbirku koja je posebno tražena u zemljama na području nekadašnje Habsburške Monarhije, gdje žive pripadnici hrvatske nacionalne manjine.

Hrvatski centar za dječju knjigu uključen je u projekt digitalizacije izborom stare i vrijedne građe hrvatske dječje književnosti iz svoje zaštićene zbirke koja ima više od 7.700 svezaka (knjige hrvatskih pisaca, ilustratora i prevoditelja za djecu i mlade; prijevodi hrvatskih autora na strane jezike; referentna literatura o hrvatskoj književnosti za djecu i mlade; najstariji hrvatski časopisi i stripovi za djecu; katalozi i izložbe knjiga). Digitalizirano je 45 knjiga, a prva digitalizirana knjiga bile su Čudnovate zgode šegrta Hlapića Ivane Brlić-Mažuranić u izdanju Hrvatskog pedagoško-književnog zbora iz 1913. Uz izvorna djela i prijevode hrvatskih autora, digitalizirani su i hrvatski prijevodi klasika svjetske književnosti za djecu (Grimm, Collodi).

Digitalizacija starogfonda Čitaonice novina i časopisa Gradske knjižnice, koji čini najzahtjevniji dio provedbe projekta Digitalizirana zagrebačka baština, predstavlja izazov cjelokupnom projektu digitalizacije. Novine predstavljaju kulturno dobro nacionalnog značaja koje je zbog krhkosti i osjetljivosti novinskog papira najugroženija knjižnična građa. Upravo zbog tih razloga digitalizacija starih novina u Europi je završena, ali je u Hrvatskoj taj proces još na početku. Čitaonica novina i časopisa ima jednu od najvećih zbirki periodike u Hrvatskoj

koja je značajnu za nacionalnu povijest, a posebno za povijest Zagreba. Potrebno je digitalizirati stari fond s oko 200 novina i 1.100 časopisa (ukupno oko 6.000.000 stranica), a u proteklom razdoblju digitalizirano je samo 25 časopisa. Za uspješnu zaštitu/digitalizaciju ove građe bit će potrebno sustavno rješenje koje će omogućiti kontinuirano i ubrzano skeniranje kako bi se preduhitrila neizbježna samorazgradnja novinskog papira i nestanak ovog neprocjenjivog kulturnog dobra.

Digitalizacija zvučnih zapisa tribine Književni petak iz arhive Knjižnice Božidara Adžije predstavlja iskorak u provedbi projekta jer uvodi novu vrstu građe. Arhiva obuhvaća 162 magnetofonske vrpce s više od 240 sati snimljenih tribina koje su održane od 1859. – 1969. i 58 audio-kaseta sa 116 sati snimljenih tribina održanih od 1969. – 1976. te raznolik popratni materijal (korespondencija s predavačima, pitanja publike, bibliografski popisi, zapisnici, fotografije, bilješke voditelja, isjecci iz novina). Digitalizacijom su zvučni zapisi zaštićeni, građa je postala dostupna znanstvenicima i zainteresiranoj široj javnosti, a digitalna zbirka je obogaćena novom vrstom građe. Ukupno su digitalizirani zvučni zapisi sa 154 tribine u trajanju od 226 sati. Zbog zaštite autorskih prava, na portalu su dostupni zvučni isjecci, a cjelovita građa na računalu u Knjižnici Božidara Adžije.

Razvoj projekta digitalizacije u proteklih 15 godina najviše se očituje u načinu izgradnje digitalne zbirke, organizaciji metapodataka, pohrani i pristupu građi. U početku provedbe projekta, digitalizacija je primijenjena kao sredstvo izrade tzv. idealnog primjerka, očišćenog od svih oznaka knjižnice i objavljanog kao novo elektroničko izdanje KGZ-a u okviru više numeriranih nakladničkih cjelina koje su predstavljale tematske zbirke. Zbog neekonomičnosti i gubljenja autentičnosti izvornika, od 2020. godine, digitalizirana građa objavljuje se na portalu kao puna preslika izvornika, sa svim oznakama knjižnice. Organizacija metapodataka, od početnog kataložnog opisa digitalne preslike s dodatnim podacima, koji se odnose na postupak digitalizacije, dodatno je strukturirana izradom koncepata koji čine strukturu prikaza građe na portalu, te normativnim zapisima povezanim s

drugim bazama podataka. Kroz platformu Indigo, u okviru koje se proces digitalizacije provodi, osigurana je implementacija novih tehnološka rješenja za obradu, prikaz, pregled i pretraživanje građe. KGZ osigurava zaštitu i trajnu pohranu građe na vlastitom serveru kao i drugim uređajima za pohranu. U okviru projekta e-Kultura koji provodi Ministarstvo kulture i medija, bit će osigurana infrastruktura za trajnu pohranu.

U stalnom nastojanju da se digitalna zbirka približi što širem krugu korisnika pokrenut je blog, koji je omogućio da se vrijedni podaci i zanimljivosti otkriveni tijekom procesa digitalizacije prezentiraju korisnicima te da se kroz igru i zabavu vrijedni sadržaji približe mlađoj publici. Učestalost objavljivanja novih blogova, njihov opseg, forma i izbor tema nisu unaprijed zadani. Teme za blog otvarale su se tijekom procesa digitalizacije i same nametnule potrebu da se negdje sustavno zabilježe, da ne budu zaboravljene.

Četiri objavljene priče o pojedinim djelima zanimljive su svaka na svoj način. Kolega Željko Vegh napisao je tekst o četvrtom izdanju Hisneknsicze, koje Gradska knjižnica ima u zbirci Rara, a digitalizirana je 2011. godine. Ovo izdanje, odnosno detaljan kataložni opis u kojem se navodi i podatak o prvom izdanju iz 1743., pomoglo je točnijem utvrđivanju početka organiziranog pčelarstva u Hrvatskoj.

Digitalizacija dijela rukopisa Šenoine Kletve, također iz zbirke Rara, potaknuo je kolegu Vegha da se upusti u detaljnije pregledavanje rukopisa, što ga je dovelo do novih spoznaja o tome tko je pisao dijelove ovog rukopisa, te preporučuje stručnjacima, ne samo povjesničarima književnosti nego i grafolozima, pomniju analizu rukopisa. Dodatnoj zanimljivosti teksta pridonosi i prikaz obilježja “ženskog” i “muškog” rukopisa.

Uz 150-u obljetnicu prvog izdanja Zlatarova zlata iz 1872. godine,

koje Gradska knjižnica ima u zbirci Zagrabiansia, kolegica Dubravka Petek napisala je inspirativan tekst o Šenoi i njegovoj posvećenosti istraživanju teme o kojoj piše, točnosti podataka koje u romanu koristi, te posebno Tumaču Zlatarevu zlatu, stavljajući autora i njegov roman u širi književni i povijesni kontekst.

Potruga za podacima o autorskim pravima Vasylja Vojtanovs’kog, prevoditelja Šume Striborove na ukrajinski, od pregleda građe u Gradskoj knjižnici, preko interneta i Hrvatskog državnog arhiva iznijela je na svjetlo tragičnu sudbinu ovog Ukrajinca. Dragocjen dokument o Vasylju Vojtanovs’kom pronađen je u Hrvatskom državnom arhivu zahvaljujući analitičkom inventaru Osobnog fonda HR-HDA-806 Emilija Laszowskog, koji je minuciozno izradio dr. sc. Mario Stipančević, a bio je dostupan na internetu u pdf formatu. Naime, na stranici 40 analitičkog inventara, pod rednim brojem 872 naveden je podatak: Rožman, Gjuro, 1 pismo (bilješka 37), 1 razglednica, 2.8.1919. – 1.7.1922., a u bilješci 37 objašnjenje: „U pismu se nalazi i kratki životopis Vasilija Vojtanovskog, zeta G. Rožmana“. Bio je to prvi trag u gotovo detektivskoj potrazi za informacijama o Vojtanovs’kom. Njegovu priču za naš blog ispričao je profesor s ukrajinstike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Jevgenij Paščenko, koji je na žalost iznenada preminuo samo nekoliko tjedana nakon što je napisao ovaj blog. Kako je sudbina Vojtanovs’kog vezana i uz jednog od osnivača Gradske knjižnice, Emilija Laszowskog, ta priča na posredan način obavezuje i Gradsku knjižnicu. Naime, Vojtanovs’kyj je bio oženjen sestrom Gjure Rožmana, koji je pisao svom prijatelju Emiliju Laszowskom da pomogne pronaći zaposlenje njegovu zetu. Nije poznato je li Laszowski uistinu i pomogao pronaći zaposlenje Vojtanovs’kom, ali potraga za njegovim autorskim pravima završava u dokumentima Vojnog suda Komande grada Zagreba iz 1945. godine – pogubljen je on, njegova supruga i sin.

U pripremi je nekoliko novih blogova, a uz zanimljive priče o autorima, djelima, događajima, blog je iskorišten i za postavljanje malih virtualnih izložbi koje su u funkciji dodatnog predstavljanja i popularizacije odabrane građe, te online slagalica kojima se, kroz odabrani atraktivni motiv naslovnice, ilustracije ili teksta, mlađim korisnicima pokušava približiti ova građa.

Postojeći financijski i tehnički uvjeti provedbe projekta dostatni su za digitalizaciju 59 jedinica građe godišnje i nastavkom dosadašnjeg načina rada, digitalizacija preostalog fonda koji je prema utvrđenim kriterijima potrebno digitalizirati bit će završena za 172 godine.

Za uspješan završetak digitalizacije vrijedne i rijetke građe iz zaštićenih zbirki Gradske knjižnice u razumnom roku, bit će potrebno osigurati financijska i tehnička sredstva koja će omogućiti kontinuirano skeniranje, a mogućnost osiguravanja ovih uvjeta pruža nacionalni projekt e-Kultura i planirana realizacija izgradnje nove zgrade Gradske knjižnice. ■

Zajc - album, hrvatske skladbe za glasovir. Zagreb, 1890.

INFO

Portal Digitalne zbirke Knjižnica grada Zagreba: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/>

Građa KGZ na portalu Europeana: <https://www.europeana.eu/hr/search?page=1&view=grid&query=zagreb%20city%20libraries>

Portal Znameniti.hr: <http://znameniti.hr/?pr=l&msq=knji%C5%BEnice+grada+zagreba>

Katalog Knjižnica grada Zagreba: <https://katalog.kgz.hr>

SAZNAJTE VIŠE O PORTALU DIGITALNE ZBIRKE KNJIŽNICA GRADA ZAGREBA**Dostupne zbirke:**

- ♦ Grafička građa: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17259>
- ♦ Kartografska građa: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17057>
- ♦ Rukopisi: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17062>
- ♦ Sitni tisak: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17062>
- ♦ Notni zapisi: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17063>
- ♦ Zvučni zapisi: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17060>
- ♦ Serijske publikacije: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17061>
- ♦ Usmeni glasovi: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=19054>

Objavljene tematske cjeline:

- ♦ Ilirci: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17256>
- ♦ Izdanja zagrebačkih tiskara 17. i 18. stoljeća: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17254>
- ♦ Iz opusa Dragutina Domjanića: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17257>
- ♦ Iz opusa Franje Serafina Vilhara-Kalskog: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=19141>
- ♦ Iz opusa fra Bernardina Sokola: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=19959>
- ♦ Knjige za djecu i mladež: <https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pc=i&id=17058>

Knjižnice grada Zagreba

kgz Knjižnice grada Zagreba | Digitalne zbirke

